

В. Л. Федоренко // Держ. упр.: удосконалення та розвиток. - 2009. - № 3. - Режим доступу : [http:// www.dy.nauka.com.ua](http://www.dy.nauka.com.ua)

15. Федоренко В. Л. Проблеми визначення та класифікації центральних органів виконавчої влади: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / В. Л. Федоренко, І. І. Чипенко, Т. П. Рубан // Бюл. М-ва юстиції України. - 2008. - № 11-12. - С. 47-62.

Андрій Фролов,
аспірант кафедри національної безпеки НАДУ

Забезпечення продовольством населення України та шляхи його гарантування в сучасних умовах

Проведено аналіз сучасного стану забезпечення продовольством населення України та аргументовано шляхи його гарантування.

Ключові слова: забезпечення населення продовольством, продовольча безпека, гарантування продовольчої безпеки, індикатори продовольчої безпеки.

The analysis of level of maintenance by the foodstuffs of the population of Ukraine at the present stage is carried out and ways of its warranting are given reason.

Key words: maintenance by the foodstuffs of the population, food safety, warranting of food safety, indicators of food safety.

Постановка проблеми. Серед численних викликів соціально-економічному розвитку країн світу особливої гостроти набула продовольча проблема. Протягом багатьох століть голод був постійним супутником людини. Тому цілком природно, що людство наполегливо шукало нові шляхи створення та розширення продовольчої бази.

Однак, попри розвиток науки і техніки, до сьогодні голод не було ліквідовано, навпаки, його масштаби постійно зростають. За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), у 70-х рр. минулого століття кількість тих, хто голодує, у всьому світі становила 360 млн осіб, на початок 80-х рр. вона перевищила 500 млн, а на кінець ХХ ст. - початок ХХІ ст. - майже досягла 1 млрд людей [7]. Тому перед світовою спільнотою постійно постає завдання створення такого продовольчого забезпечення, за якого все населення світу зможе достатньо задовольняти власні потреби в харчуванні.

Надійне забезпечення країни продовольством має стратегічне значення, оскільки від нього залежить не лише продовольча, але й національна безпека. Нестача продовольства підриває основи державної безпеки, загострює проблеми здоров'я людей, провокує соціальну напруженість, формує залежність країни від імпорتنих поставок продовольства [1, с. 46].

Вважається, що держава перебуває у стані продовольчої безпеки, якщо вона здатна забезпечити достатньою кількістю продовольства всіх громадян за нормативних умов і мінімально необхідною - за надзвичайних обставин. Тобто продовольчу безпеку можна визначити як такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [2, с. 16].

Особливо несприятливим є становище з продовольчим забезпеченням у країнах, що розвиваються або прагнуть відносно сталого розвитку, зокрема і в Україні. Нині Україна перебуває на етапі трансформування економічної системи, що об'єктивно обумовило зниження її ефективності. Особливо великих втрат зазнав агропромисловий комплекс як основний виробник сільськогосподарської сировини і продовольства. Різке зниження платоспроможного попиту значної частини населення призвело до скорочення споживання продовольчих товарів, незбалансованості раціону харчування, що негативно впливає на здоров'я і розвиток нації. Тому актуальним вважаємо дослідити сучасний стан продовольчої безпеки в Україні та запропонувати основні механізми підвищення рівня гарантування забезпечення населення достатньою кількістю продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На актуальність проблеми продовольчої безпеки вказують численні теоретичні дослідження українських і зарубіжних учених, зокрема праці Ю.Д.Білика, В.І.Власова, В.П.Галушка, А.В.Гордєєва, Д.П.Доманчук, З.І.Ільїної, М.В.Калінчика, С.М.Кваші, І.І.Лукінова, Л.О.Мармуль, В.В.Маслакова, В.М.Олійника, Б.Й.Пасхавера, Е.Е.Румянцевої, П.Т.Саблука, І.Н.Топіхи, В.О.Точиліна, В.М.Трегобчука, М.Й.Хорунжого, Ю.С.Хромова, В.В.Юрчишина. Проте питання державного регулювання забезпечення продовольством населення та шляхи його гарантування не були достатньо висвітлені.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз стану забезпечення продовольством населення України та обґрунтування шляхів його гарантування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна та політична стабільність в українському суспільстві може гарантуватися за значно нижчих показників продовольчої безпеки, ніж в європейських країнах [2, с. 46-48]. Однак недодержання певних показників і їх граничних значень призводить до негативних соціально-економічних наслідків. На основі аналізу й узагальнення різних наукових підходів в Україні розроблено і затверджено певну методичку, якою визначаються основні індикатори продовольчої безпеки, а також їх мінімальні межі [3]. Якщо хоча б один із них виходить за рамки норми, це може свідчити про загрозу продовольчій безпеці.

Один із індикаторів рівня продовольчої безпеки - добова енергетична цінність раціону людини. Цей індикатор характеризує рівень задоволення

фізіологічних потреб населення в енергії та харчових речовинах відповідно до вимог збалансованого раціону харчування людини. Гранична величина індикатора становить 2500 ккал на добу. При цьому 55% добового раціону має забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження.

За даними Міністерства економіки України, середньодобова калорійність спожитих продуктів харчування у 2008 р. у розрахунку на одну особу становила 2998 ккал. Натомість лише 27% середньодобового раціону забезпечувалося за рахунок споживання продукції тваринного походження [4].

Наступний індикатор визначає забезпечення раціону людини основними видами продуктів. За даними Державного комітету статистики України, протягом останнього десятиліття в Україні простежується одноманітне харчування населення - енергетична цінність раціону забезпечується в основному вуглеводами та жирами за рахунок хліба і хлібопродуктів, картоплі, цукру та олії, що є свідченням незбалансованості харчування. Значно менше в 2008 р. споживалося м'яса та м'ясопродуктів - 63% від раціональної норми, молока і молочних продуктів - 61%, фруктів і ягід - 48%, овочів і баштанних - 80%, риби і рибопродуктів - 88%, яєць - 90% [5] (див. таблицю).

Розрахунок індикатора достатності споживання продуктів харчування (на особу на рік, кг)

	Раціональна норма (розрахунки МОЗ України)	Фактичне споживання у 2008 р. (дані Держкомстату)	Індикатор достатності споживання
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	101,0	115,4	1,14
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	80,0	50,6	0,63
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	380,0	213,8	0,61
Риба і рибопродукти	20,0	17,5	0,88
Яйця (шт)	290	260	0,90
Овочі та баштанні	161,0	129,2	0,80
Плоди, ягоди та виноград	90,0	43,5	0,48
Картопля	124,0	131,8	1,06
Цукор	38,0	40,9	1,08
Олія рослинна всіх видів	13,0	15,0	1,15

Ще одним індикатором є достатність запасів зерна в державних ресурсах. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 17-відсотковий рівень річного споживання, що відповідає 60 дням споживання.

На початок 2009 р. в державному продовольчому резерві зберігалось 1593 тис. т продовольчого зерна, обсяг внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно становив, за даними Державного комітету статистики України, - 7021 тис. т [5]. Виходячи з цього індикатор достатності запасів зерна становив 23%, при тому, що Законом України "Про державну підтримку сільського господарства України" визна-

чено, що в державному продовольчому резерві у 2008 р. повинно зберігатися 14% від внутрішнього споживання зерна [6].

Однак у науковців ці показники не викликають оптимізму. Адже ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому по Європі. Нині площа сільськогосподарських угідь в Україні, за даними Державного комітету статистики України, становить 41,7 млн гектарів, зокрема, ріллі - 33 млн гектарів. У розрахунку на одного мешканця України припадає 0,9 гектара сільськогосподарських угідь, з них 0,7 гектара ріллі, тоді як у середньому по Європі ці показники становлять відповідно 0,44 і 0,25 гектара [5].

Викликає стурбованість значна розораність сільськогосподарських угідь, що становить близько 80% і значно перевищує цей показник у США та західноєвропейських країнах. Така проблема нині загострюється ще й тому, що значна частина ріллі не обробляється, заросла бур'янами. Це зумовлює значно більші втрати родючості, ніж у разі її використання під сінокоси, пасовища тощо.

За розрахунками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, щорічно з розораних схилів з кожного гектара змивається 30-40 т ґрунту, а з земель під просапними культурами 100-200 т.

Таким чином щорічно з ґрунтом виноситься 11 млн т гумусу, 0,4 млн т фосфору, 7 млн т калію. За 100 років (1882-1991 рр.) ґрунти України втратили майже 25% гумусу [2, с. 86].

Наступним індикатором є економічна доступність продуктів. Визначається як частка сукупних витрат на харчування в загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств. Гранічним критерієм для зазначеного показника вважається його 60-відсотковий рівень. Хоча вивчення наукової літератури [1; 2] з проблем продовольчої безпеки дає підстави визначати порогове значення індикатора на рівні 30-40%.

За даними статистики, в Україні у 2008 р. середньомісячні витрати домогосподарства на харчування дорівнювали 1316 грн при сукупних витратах на рівні 2590 грн [5]. Таким чином, індикатор доступності продуктів харчування у 2008 р. становив 50,8%, за його 60-ти відсоткового граничного критерію.

Слід зазначити, що частка витрат на харчування у США становить 11-12%, і навіть бідні витрачають на харчування лише близько чверті своїх доходів. Пересічний швед витрачає на харчування 23% доходів, японці і французи - 18-19%, голландці, німці та англійці - 14-15%, канадці - 12%. Межу бідності у США розраховують, базуючись на результатах багаторічного вивчення сімейних бюджетів, які показують, що в найбідніших сім'ях на харчування витрачається більше третини доходу. У Японії бідною вважається сім'я, у якої частка витрат на харчування перевищує 35% [2, с.159].

Для визначення рівня продовольчої безпеки використовується і такий індикатор, як ємність внутрішнього ринку окремих продуктів, що визначається у натуральному вираженні як добуток споживання певного продукту

та середньорічної чисельності населення [3]. Оскільки споживання населенням продуктів харчування в Україні за більшістю видів нижче раціональних норм, то, відповідно, ємність внутрішнього ринку продуктів харчування є меншою за економічно обґрунтований рівень. Низька ємність внутрішнього ринку продуктів харчування є однією з причин незадовільних темпів розвитку аграрного сектору економіки, оскільки за ринкових умов, якщо немає попиту, то й не буде виробництва.

Ще одним важливим індикатором є продовольча незалежність за окремим продуктом, що визначається як співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту в натуральному вираженні та ємністю його внутрішнього ринку. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 30-відсотковий рівень [3].

За даними Міністерства економіки України, найбільш уразливими позиціями, з точки зору імпортозалежності, є позиції "риба та рибопродукти", "плоди, ягоди та виноград", "олія рослинна усіх видів", частка імпорту за цими групами у загальному споживанні відповідно становить 71,3; 61,4 та 64,7%.

Необхідно зазначити, що значний відсоток імпорту по групі "олія рослинна всіх видів" зумовлений ввезенням тропічних олій, які не виробляються в Україні (пальмова, оливкова, кокосова тощо), але широко використовуються при виробництві продовольчих товарів вітчизняними підприємствами харчової промисловості. При цьому внутрішній попит на олію соняшникову повністю забезпечувався за рахунок власного виробництва [4].

Суттєві обсяги імпорту плодово-ягідної продукції припадають на екзотичні види фруктів (цитрусові, банани тощо). Водночас відбувається зростання імпорту і тих видів плодів, вирощування яких характерне і для України, чому сприяла лібералізація внутрішнього ринку, яка відбулася внаслідок вступу України до Світової організації торгівлі у травні 2008 р. Зокрема, в 2008 р. порівняно з 2007 р. імпорт персиків зріс у 4,4 раза, груш - у 2,2, яблук - в 1,3 раза.

Негативною тенденцією 2008 р. стало дворазове збільшення порівняно з 2007 р. частки імпорту м'яса і м'ясопродуктів у внутрішньому споживанні, що є наслідком падіння вітчизняного виробництва м'ясопродукції та зростання попиту населення [4]. Такі антиінфляційні інтервенції уряду в 2008 р. спричинили ще більше зростання загроз продовольчій безпеці країни. Водночас фахівці стверджують, що частка імпортного м'яса ще вища, оскільки офіційні органи не враховують "сірий" імпорт продуктів в Україну.

Отже, аналіз основних індикаторів свідчить про незадовільний рівень забезпечення продовольством населення України. Дослідження показали, що в більшості випадків індикатори оцінювання продовольчої безпеки є такими, що не відповідають міжнародним стандартам. Проблема доступ-

ності продуктів харчування ускладнюється через зростання цін на них, а також через непослідовність дій держави, які призвели фактично до руйнації вітчизняного тваринництва.

На наш погляд, гарантуванню забезпечення продовольством населення України насамперед сприятиме запровадження ефективного механізму державної підтримки сільського господарства, який являє собою сукупність правових, фінансово-економічних, організаційних та інших заходів держави щодо стимулюючого впливу на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Разом з тим галузь сільського господарства потребує вкладення значного обсягу інвестицій для повноцінного розвитку. Для цього потрібно створити сприятливі умови та інвестиційний клімат у державі.

Не створено механізму формування продовольчих ресурсів, який має бути заснований на економічному стимулюванні вітчизняних товаровиробників і розвитку ринкової інфраструктури. Потрібно невідкладно розробити обґрунтовані рекомендації щодо удосконалення взаємовідносин бірж із сільськогосподарськими товаровиробниками. Це дасть змогу зменшити кількість посередників у ланцюгу товаропросування.

Крім того, вже сьогодні назріла необхідність у забезпеченні здійснення регулярної (не фіктивної - через реєстрацію позабіржових угод) біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією. Для цього необхідно посилити роль держави у стабілізації біржового аграрного ринку через створення спеціального координуючого органу із реальними повноваженнями та через удосконалення роботи Аграрної біржі. Важливо, щоб державна аграрна політика передбачала посилення уваги до діяльності інфраструктурних елементів ринку продовольства та сприяла розв'язанню назрілих проблем у цій сфері.

Безумовно, вирішальним фактором для підвищення рівня гарантування продовольчої безпеки України стане інституціоналізація цих заходів шляхом розробки і прийняття концепції продовольчої безпеки України та Закону України "Про гарантування продовольчої безпеки України", впровадження механізму державного регулювання продовольчого забезпечення населення в разі виникнення ситуації заборгованості по заробітній платні та інших соціальних виплатах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Недостатня ефективність державного регулювання продовольчої сфери негативно позначилась на достатньому забезпеченні продовольством населення України. Існує об'єктивна необхідність поглиблення наукових досліджень щодо розробки ефективного та дієвого механізму державного регулювання цієї галузі, можливо з урахуванням досвіду європейських країн.

Проголошення Україною європейського вибору та орієнтація на інтеграцію в європейську спільноту визначає загальну спрямованість її розвитку. Тому вивчення зарубіжного досвіду щодо державного регулювання продо-

вольчої галузі європейськими країнами та "трансплантація" ефективних механізмів регулювання є невідкладним завданням у адаптації національної системи регулювання до міжнародних вимог.

Список використаних джерел

1. Білик Ю. Л. Продовольча безпека України: стан, проблеми та використання потенційних резервів продовольчого забезпечення населення / Ю. Л. Білик. - К. : Фенікс, 2000. - 56 с.
2. Гойчук О. І. Продовольча безпека : монографія / О. І. Гойчук. - Житомир : Полісся, 2004. - 348 с.
3. Деякі питання продовольчої безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 груд. 2007 р. № 1379. - Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_bv/pg_gxsoh.htm
4. Інформаційно-аналітична записка Міністерства економіки України "Оцінка стану продовольчої безпеки України у 2008 році". - Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32844
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Закон України про державну підтримку сільського господарства України. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1877-15>
7. Состояние продовольственной необеспеченности в мире. 2008 / Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций. - Режим доступа : <http://www.fao.org>

Віктор Янчук,

*аспірант кафедри інформаційної політики НАДУ,
начальник відділу режиму і захисту інформації
Адміністрації Держприкордонслужби України*

Підходи до вирішення завдання оцінювання ефективності захисту інформації в системі електронного урядування

У статті запропоновано порівняльний, системний та модельний підходи до вирішення завдання оцінювання ефективності захисту інформації в системі електронного урядування. В основу підходів покладено організаційно-методичний аспект оцінювання ефективності захисту інформації.

Ключові слова: державне управління, захист інформації, організаційно-методичний аспект, порівняльний підхід, системний підхід, модельний підхід.

In this article the correlative, systematic and model approaches are proposed with the aim of solving the task on informatin protection effectiveness assesment in the system of state governing electronic. The organisational-methodilogikal aspect of the information protection effectiveness assesment is the background of the approaches.

Key words: state governing, information protection, organizational methodological aspect, correlative approach, systematical approach, model approach.